

บทที่ 5
ไทศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์
(ทศวรรษ 1990)

5.1 บริบทในยุคโลกาภิวัตน์

5.1.1 สภาพทางสังคมและการเมือง

การปฏิรูปของจีนในช่วงทศวรรษ 1980 ได้ดำเนินอย่างราบรื่น แต่การปฏิรูปก็ได้เปิดโปงปัญหาหลายอย่าง เช่น การทุจริต ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การว่างงาน เป็นต้น ประชาชนและนักศึกษาเรียกร้องให้ระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยและมีเสรีภาพมากขึ้น จนเกิดเหตุการณ์เทียนอันเหมินในปี 1989 ทำให้กระบวนการพัฒนาของจีนต้องหยุดนิ่งไประยะหนึ่ง หลังจากนั้นไม่นานนัก รัฐบาลก็สามารถปรับตัวและดำเนินนโยบายปฏิรูปต่อไปได้ เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 การเมืองในจีนได้เปิดกว้างและเป็นเสรีมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่า สภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศได้เปลี่ยนไปมาก ตั้งแต่ปี 1989 สหภาพโซเวียตแตกสลาย ประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกต่างก็เปลี่ยนระบอบการเมืองตามไปด้วย โครงสร้างสองขั้วในช่วงสงครามเย็นสิ้นสุดลงแล้ว ส่วนภายในประเทศเสียงเรียกร้องให้มีการปฏิรูปมากขึ้นก็ไม่เคยหยุดยั้ง ทางรัฐบาลจำเป็นต้องเปิดกว้างนโยบาย ได้เสนอทฤษฎีสังคมนิยมขั้นต้น (primary stage of socialism) ในการประชุมผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนทั่วประเทศสมัยที่ 13 เมื่อปี 1987 เป็นการเปิดทางให้ทฤษฎีการปฏิรูป ในการประชุมผู้แทนคอมมิวนิสต์จีนทั่วประเทศสมัยที่ 14 เมื่อปี 1992 ได้กำหนดพัฒนาเศรษฐกิจจีนในรูปลักษณะระบอบเศรษฐกิจการตลาดแบบสังคมนิยม (socialist market economy)

ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 เนื่องจากสงครามเย็นเริ่มสิ้นสุดลง ปัจจัยเศรษฐกิจและปัจจัยการเมืองในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีการผสมผสานแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยเศรษฐกิจได้แสดงบทบาทที่โดดเด่นมากขึ้น เช่น การค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น ส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวัฒนธรรมระหว่างประเทศบ่อยครั้ง ประเทศต่าง ๆ ภูมิภาคต่าง ๆ มีการเชื่อมโยงผูกพันอย่างใกล้ชิด โลกเริ่มเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ จีนก็ได้รับอิทธิพลจากกระแสดังกล่าวเป็นอย่างมาก กระแสดังกล่าวสนับสนุนให้จีนเปิดกว้างทางการเมือง และมุ่งเน้นความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น หลังทศวรรษ 1990 ทางยูเนี่ยนได้เข้าร่วมโครงการความร่วมมืออนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง การแลกเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ ระหว่างยูเนี่ยนกับประเทศเพื่อนบ้าน ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเจริญรุ่งเรือง โครงการความร่วมมือเหล่านี้ย่อมมีส่วนช่วยใน

การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและงานวิชาการ การแลกเปลี่ยนนั้นจะช่วยให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วม มีแนวคิดและมุมมองที่กว้างไกล

ทัศนะทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เปิดกว้างขึ้นทำให้การวิจัยมีชีวิตชีวา ทางด้านไทศึกษาได้เปิดหัวข้อใหม่ เช่น การศึกษาเรื่องศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติส่วนน้อย วัฒนธรรมชนชาติส่วนน้อย ซึ่งก่อนหน้านี้ถูกกล่าวหาว่าเป็นเรื่องไสยศาสตร์ หรือ ของเก่าในระบอบศักดินา ไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาสังคมนิยม

ในทศวรรษ 1990 การควบคุมความคิดและข้อมูลข่าวสารได้เปิดเสรีขึ้น นักวิชาการสามารถเสนอทัศนะของตนอย่างอิสระ และมีสิทธิวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้ในระดับหนึ่ง ทั้งหมดนี้ทำให้งานวิชาการมีความเฟื่องฟูมากขึ้น โดยเฉพาะ ชาติพันธุ์ศึกษาได้หันมาสนใจวัฒนธรรมอีกครั้ง ทำให้มีผลงานทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อมีจำนวนมาก

5.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

หลังจากเข้าสู่ทศวรรษ 1990 จีนได้จัดแผนการพัฒนากาดตะวันตกเป็นนโยบายทางยุทธศาสตร์ของรัฐที่เดียว สนับสนุนการค้าในบริเวณชายแดน ถือเป็นนโยบายการปฏิรูปท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จีนได้เข้าร่วมโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน มีการค้าระหว่างประเทศและการลงทุนมากขึ้น ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้แนวคิดของคนเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้ตระหนักว่าต้องเปิดกว้างและรับสิ่งใหม่ ๆ จากโลกภายนอกได้ ในด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เอกสารทางจีนอาจช่วยให้การศึกษาประวัติศาสตร์โบราณของประเทศเพื่อนบ้านให้สมบูรณ์ขึ้น

ในระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ ต้องวินิจฉัยปัญหาการพัฒนากับปัญหาการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพราะเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 ไม่ใช่การเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่างหาก ที่อาจเป็นภัยคุกคามต่อวัฒนธรรมไทดั้งเดิม ในด้านหนึ่ง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้นำความเจริญทางวัตถุมาสู่ภูมิภาค สื่อโฆษณาต่าง ๆ ทำให้ชุมชนชาวไทกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ลือชื่อ แต่ในอีกด้านหนึ่ง การโฆษณาของสื่อนั้นก็เพื่อหวังผลกำไรทางธุรกิจ บางครั้งจะสร้างภาพลักษณ์ที่ผิดเพี้ยนไป เช่น ในสิบสองปันนา เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว มีการก่อสร้าง หมู่บ้านจำลอง สวนจำลอง มีการสร้างเจดีย์ด้วยปูนซีเมนต์ อิฐและก้อนหินอย่างรีบด่วน¹ การกระทำเช่นนี้ ไม่เพียงแต่ไม่ได้ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น กลับเป็นการทำลายภาพลักษณ์อันดีงามของวัฒนธรรมไท วงวิชาการควรจะทำหน้าที่ในการชี้แนะวิธีการพัฒนาภูมิภาค โดยส่งผลกระทบต่องานและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาติส่วนน้อยให้น้อยที่สุด

¹ หลิวกัง, ทางเลือกในการพัฒนา (คุนหมิง: ชนชาติยูนนาน, 1996), หน้า 233

5.1.3 สถาปนาวิชาการ

การเมืองในประเทศจีนหลังทศวรรษ 1980 ได้เปิดเสรีและกว้างมากขึ้น รัฐบาลจำเป็นต้องแสดงท่าทีเชิงสร้างสรรค์และมีโฉมหน้าใหม่ เพื่อได้มาซึ่งความเชื่อถือของประชาชนอีกครั้ง วงวิชาการได้เริ่มมีการแยกตัวจากการควบคุมของพรรค เป็นอิสระ มีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่รัฐยังมีข้อกำหนดหลากหลายเกี่ยวกับงานวิชาการ แต่โดยทั่วไปแล้ว งานวิชาการจะไม่อยู่ในขอบเขตที่จะคุกคามถึงความมั่นคงของรัฐหรือพรรค การปฏิรูปของรัฐบาลคอมมิวนิสต์จีนเป็นการเปลี่ยนแปลงอันใหญ่หลวงทางนโยบาย การควบคุมทางด้านแนวคิดและทฤษฎีที่เคยเข้มงวดยิ่งมาก่อนนั้นก็มีการผ่อนคลายลงบ้าง ช่วยสร้างบรรยากาศอันคลั่งไคล้ในวงวิชาการ ยังผลให้ไทศึกษาในจีนมีความคึกคักในหลาย ๆ ด้าน เช่น การศึกษาปัญหาการอพยพของชนชาติไท ความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อทางพุทธศาสนา และวัฒนธรรม

เมื่อย่างเข้าทศวรรษ 1990 นักวิชาการแนวหน้าหลายคนเริ่มท้าทายทฤษฎีแบบเก่า โดยเฉพาะ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของ Morgan ประเด็นที่นักวิชาการเหล่านี้จับไว้คือ ทฤษฎีของ Morgan นั้นไม่ได้หมายถึงทฤษฎีของมาร์กซ์ตามที่วงวิชาการจีนเข้าใจ มีข้อจำกัดหลายข้อ ไม่ใช่ทฤษฎีที่ทันสมัยในแวดวงชาติพันธุ์ศึกษา วงวิชาการจีนควรที่จะสร้างทฤษฎีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองบนพื้นฐานติดตามความคึกคักทางทฤษฎีของวงวิชาการระดับสากล จะทำให้ชาติพันธุ์ศึกษาในจีนมีทางเลือกมากยิ่งขึ้น²

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลยังคงไม่ยอมเลิกตั้งฐานะที่เป็นแกนกลางของลัทธิวัดดุนิยมประวัติศาสตร์ แต่มีการยืดหยุ่นมากขึ้นในการพิจารณา การศึกษาระบบการปกครอง ระบบสังคมยังคงเป็นหัวข้อที่ทรงความสำคัญ แต่กลืนไอบนนิยามซ้ายได้หายไปจากงานวิจัยตามลำดับ ถ้าเทียบหนังสือและบทความในต้นทศวรรษ 1980 กับช่วงทศวรรษ 1990 จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นใหญ่หลวงเพียงใด เพราะงานศึกษาในช่วงต้นและช่วงกลางทศวรรษ 1980 นั้นมีส่วนหนึ่งเป็นงานเก่าที่ไม่สามารถจัดพิมพ์ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม แนวคิดจึงถูกจำกัด

เมื่อย่างเข้าสู่ทศวรรษ 1990 สงครามเย็นได้สิ้นสุดลงด้วยการสลายตัวของสหภาพโซเวียต และการเปลี่ยนระบอบการปกครองในยุโรปตะวันออก รัฐบาลคอมมิวนิสต์จีนก็ได้ผ่านพ้นการทดสอบที่เต็มไปด้วยความท้าทาย และตระหนักว่าขบวนการประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ฝ่าฝืนไม่ได้ แต่เนื่องด้วยลักษณะพิเศษของสังคมจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีน ขบวนการดังกล่าวยังคงต้องการเวลาอีกนาน

² หวงฮู่คุน, “การปรับปรุงและพัฒนาชาติพันธุ์วิทยาในจีน”, รวมบทความว่าด้วยชาติพันธุ์วิทยา, หน้า 92-

ทฤษฎีวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ของจีนต้องเผชิญกับปัญหาในการอธิบายลักษณะสังคมจีน เพราะนักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่า จีนไม่เคยมีช่วงเวลาที่พัฒนาทุนนิยมอย่างเต็มที่ คือสังคมจีนเป็นการพัฒนาที่ข้ามขั้นตอนตามทฤษฎี ทางรัฐบาลจึงได้เสนอทฤษฎีสังคมนิยมขั้นต้น เพื่อที่จะอธิบายปัญหาการบริหารต่าง ๆ นานาที่เกิดขึ้นในจีน การเสนอทฤษฎีสังคมนิยมเบื้องต้นเป็นการเปิดทางให้รัฐบาลชุดปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกันการเสนอดังกล่าวก็เป็นการปฏิเสธผลงาน 30 ปีแรกของพรรคคอมมิวนิสต์จีน กล่าวคือ ยุคสมัยของเหมาเจ๋อตงนั่นเอง

ภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ กองทุน มูลนิธิ และองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศจีน ตั้งแต่ปี 1989 มูลนิธิโตโยต้าได้ให้ทุนสนับสนุนโครงการร่วมมือสำรวจเอกสารโบราณและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสิบสองปันนา ระหว่างศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่และสถาบันชนชาติยูนนาน³ ปี 1992 ระบบ PRA (Participatory Rural Appraisal) หรือ การประเมินชนบทอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการตะวันตกเข้าร่วมนั้น ได้เข้ามาในจีน และสร้างเครือข่าย PRA แห่งแรกที่ยูนนาน ปัจจุบัน ภายใต้ความช่วยเหลือของมูลนิธิฟอร์ด PRA ได้เปิดการศึกษาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชน การเกษตร และสาธารณสุข เป็นต้น⁴ อย่างเช่น ผลงานที่ศึกษาระบบชลประทานดั้งเดิมของไทยสิบสองปันนาของเกาลีซื่อก็เป็นหนึ่งในโครงการศึกษาที่ได้ทุนจากมูลนิธิฟอร์ด การศึกษาของ PRA มีลักษณะเป็นวิธีการทางชาติพันธุ์วิทยาและมานุษยวิทยา จะช่วยเปิดแนวทางใหม่ของชาติพันธุ์ศึกษา นอกจากนี้แล้ว องค์การระหว่างประเทศที่เข้ามามีบทบาทยังมี UNESCO ให้ทุนสนับสนุนวัฒนธรรมศึกษา เช่น วัฒนธรรมข้าวของไทยสิบสองปันนาของกัวเจียจี การเข้าร่วมขององค์การเหล่านี้ มีส่วนช่วยในการเปิดมุมมอง วิธีการศึกษา และกระบวนทัศน์ใหม่ให้แก่นักวิชาการจีน ทำให้ไทศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้น

ภายใต้สภาพสังคมเช่นนี้ ไทศึกษาในจีนจึงมีความคืบหน้าอย่างน่าจับตามอง โดยเฉพาะในด้านการศึกษาวรรณกรรม การร่วมมือทางวิชาการระหว่างประเทศได้ขยายมากขึ้น ยิ่งนับวันวงการไทศึกษายิ่งตระหนักว่าควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและการร่วมมือระหว่างประเทศ ให้มีการศึกษาแบบข้ามพรมแดน ไม่ควรจำกัดเฉพาะในประเทศจีนหรือวงวิชาการจีนเท่านั้น

³ เจียนเจียง, “สถานภาพการศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อของวงวิชาการจีน”, *การศึกษาวรรณกรรมชนชาติไท*, หน้า 116

⁴ หวังเจียนหมินและคณะ, *ประวัติศาสตร์พันธุ์วิทยาในจีน ภาค 2*, หน้า 368

5.2 การศึกษาปัญหาการอพยพ

จนกระทั่งถึงทศวรรษที่ 1980 การอพยพของชนชาติไทยังคงเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน เพราะมองว่าจะเกี่ยวข้องกับการเมือง โดยเฉพาะการเมืองระหว่างประเทศ ความเห็นของนักวิชาการจีนแยกเป็นสองกระแส กลุ่มหนึ่งไม่ยอมรับว่าชนชาติไทเคยอพยพลงได้ อีกกลุ่มหนึ่งยอมรับว่าเคยมีการอพยพ แต่การก่อกำเนิดของชนชาติไทไม่ใช่ผลของการอพยพ ต้นกำเนิดของชนชาติไทอยู่แถบคาบสมุทรอินโดจีนตอนเหนือและยูนนานตอนใต้ สรุปคือชนชาติไทเป็นชนพื้นเมืองเดิม

เมื่อย่างเข้าทศวรรษที่ 1990 การศึกษาปัญหาอพยพได้เปิดกว้างขึ้น นักวิชาการมองว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาวิชาการ ไม่ควรไปพัวพันกับการเมือง มีนักวิชาการที่สนับสนุนทฤษฎีการอพยพ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ วงวิชาการจีนใช้เวลาหลายสิบปีในการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อโค่นล้มทฤษฎีอพยพของหมอดอคอดี้ ด้วยมองว่าจะสร้างความเสียหายกับภาพลักษณ์ของประเทศและความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ในที่สุดก็มีคนเสนอว่ามีชาวไทที่กลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงตอนบน หรือแม้กระทั่งกลุ่มแม่น้ำยวโทตอนล่าง คือจากทางเหนือลงสู่ใต้เช่นกัน แต่เป็นคนละเส้นทางกัน

5.2.1 หลักฐานในตำนาน

ตำนานภาษาไทกล่าวไว้ว่าชาวไทในยูนนานอพยพจากทางภาคเหนือ จากป่าอันหนาวเหน็บ แผ่นดินปกคลุมด้วยหิมะและน้ำแข็ง ดินแข็งเหมือนก้อนหิน มีลมแรงในป่า ชาวไทจึงตัดสินใจอพยพลงทางใต้เพื่อแสวงหาพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า⁵

หนังสือปฐมกาลหลวงปราสาทไท บันทึกว่า มีชายหญิงสองคู่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำทรายคำ คู่หนึ่งมีลูกชายสี่คน อีกคู่หนึ่งมีลูกสาวสี่คน เมื่อลูกโตขึ้น แหล่งอาหารมีจำกัด อีปู่ย่าจึงให้ลูกคู่แรกไปอยู่ที่น้ำคาง คู่ที่สองให้ไปอยู่น้ำล้านช้างที่ไกลกว่าและมีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า ส่วนอีกสองคู่อายุยังน้อย ให้อยู่ลุ่มน้ำแม่ทรายคำ คู่เหลือปู่ย่าต่อไป จนถึงทุกวันนี้ ชาวจีน(ฮั่น)ยังคงเรียกแม่น้ำแยงซีเกียงตอนบนว่าจินซาเจียง (แม่น้ำทรายคำ) แม่น้ำคาง แม่น้ำล้านช้าง แม่น้ำทรายคำสามสายนี้เรียกรวมกันว่าน้ำสามแม่ มีต้นน้ำจากภูเขาหิมะที่อยู่ไกล⁶

⁵ ดาวแก้วคง, ประวัติและวัฒนธรรมชนชาติไท (ปักกิ่ง: ชนชาติ, 1994), หน้า 76

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1-5

5.2.2 หลักฐานทางวัฒนธรรม

เจียแยนจอง (ยรรยง จิระนคร) ได้พยายามค้นหาหลักฐานทางวัฒนธรรมเพื่อพิสูจน์ว่าบรรพบุรุษของชาวไทยอพยพจากจีน เห็นว่า “วัฒนธรรมไทเดิมก่อนรับพุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลวัฒนธรรมจีนโบราณแอบแฝงอยู่เป็นอันมาก”⁷ หลักฐานสำคัญมีดังนี้

1. เตือบ้านเลื้อยเมือง ผีบ้านผีเมือง เลื่อนนั้นมาจากคำภาษาจีนที่ว่าเลื้อ แปลว่าเจ้าที่หรือเทวดารักษาเมือง
2. การเลี้ยงไก่เลี้ยงแถน ไก่แปลว่าผู้เป็นใหญ่ แถนคือเทพแห่งฟ้า
3. แม่น้ำลูกปี
4. การสู่ขวัญ
5. ขุน
6. กินเมือง
7. ระบบพ่อล้าม
8. ตะเกียบเรียกว่าถู ตรงกับเสียงโบราณจู้ในภาษาจีน
9. มด มาจากภาษาจีนโบราณคำว่าอู
10. ผีสาว สาวภาษาจีนโบราณออกเสียงเป็นชาว
11. เซียง คือเมืองในภาษาจีนโบราณ
12. แว่นแคว้น ตรงกับเสียงโบราณในภาษาจีน

5.2.3 การสำรวจการอพยพของชนชาติไท

หลิวเอี่ยน นักไทศึกษาที่ให้ความสนใจกับวัฒนธรรมชนชาติไทมาตลอด มีความเห็นว่าประวัติศาสตร์ชาติไท 1,000 ปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่ามีบันทึกลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน แต่ประวัติศาสตร์ไทก่อนหน้านี้ยังคงต้องมีการสืบค้นต่อไป

หลิวเอี่ยนพบว่า ไทลื้อไม่ว่าจะอยู่ที่เชียงรุ่ง เชียงใหม่ เชียงตุงหรือหลวงพระบาง ต่างก็มีภาษาและวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน นับถือเจ้าฟ้าหลวงมาอย่างซึ่งเป็นเทวดาหน้าคนร่างงูเช่นกัน เอกสารไทกล่าวว่าก่อนสมัยพญาเจือง ยังมียุคลือสิบสองปาง มีเจ้าแผ่นดินทั้งหมด 13 องค์ ตามบันทึกของ ลือสิบสองปาง ไทลื้อเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำโขงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 8

⁷ เจียแยนจอง, “หลักฐานเรื่องบรรพบุรุษคนไทยอพยพมาจากประเทศจีน”, เอเซียปริทัศน์ (พฤษภาคม-สิงหาคม 2540) : หน้า 1

ชาวไทเด่องเป็นประชากรหลักของอาณาจักรสุชน ชาวไทที่อาศัยอยู่ในกิ่งม้า ขางหยวน หลินซาง ชวงเจียง เซียงกู เมืองเลม ถิ่นซ้าง ต่างก็อพยพมาในช่วงที่สุชนกำลังขยายอิทธิพลอยู่ คำนานไทใหญ่ได้คงก็เล่าว่าบรรพบุรุษของชาวไทอพยพจากทางตอนบนของแม่น้ำคง⁸

ตงอี่เป็นชนพื้นเมืองซันตง คำนานเล่าว่า ในยุคหินใหม่ สมัยวัฒนธรรมด้าเวินโซ่ว ชนเผ่า เซ่าเฮ่ามีความเจริญรุ่งเรือง ชนเผ่านี้บูชาพญานกเป็นสัญลักษณ์บูชาประจำชนเผ่า

ส่วนก๊กอู๋และชนชาติไทต่างก็บูชานกหงส์ เป็นชนชาติที่มีต้นกำเนิดวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งก็คือชาวตงอี่ที่บูชาพญานกนั่นเอง จากหลักฐานทางโบราณวัตถุ ได้พบว่า วัฒนธรรมตงอี่มีการติดต่อแลกเปลี่ยนค่อนข้างจะมาก แพร่ขยายสู่ทั้งภาคใต้และภาคเหนือ

ชนชาติไทบูชานกและงู หลิวเอียนได้ค้นพบร่องรอยวัฒนธรรมมังกรหงส์ในเสฉวน กลุ่มแม่น้ำเจียงอัน วัฒนธรรมราชวงศ์ซัง ในที่สุดค้นพบต้นกำเนิดการบูชามังกรหงส์ในแหล่งวัฒนธรรมไทเฮ่าและเซ่าเฮ่า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์

ในวัฒนธรรมด้าเวินโซ่ว วัฒนธรรมหย่งเส่า ได้ค้นพบร่องรอยการบูชาเก้อบ้านเก้อเมือง การบูชาใจหมู่บ้านของชาวไท การสักตัวและการแต่งฟันก็กำเนิดจากประเพณีเก่าแก่ของตงอี่⁹

หลิวเอียนจึงเชื่อว่าชนชาติไทอาจสืบต้นตระกูลจากตงอี่ในมณฑลซันตง เป็นทัศนะการอพยพที่ไกลที่สุด

การศึกษาปัญหาการอพยพลงใต้ของชนชาติไทนั้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่กำลังเปลี่ยนแปลงในวงการไทศึกษาในจีน ในช่วงที่จีนยึดอุดมการณ์ทางการเมือง ทางรัฐมองว่าการอพยพเกี่ยวข้องกับเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความมั่นคงของประเทศ จะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของรัฐ ทำให้การศึกษาวิจัยในด้านนี้ถูกจำกัดอย่างมาก ทัศนะที่เสนอได้ก็มีเพียงทัศนะที่รัฐรับได้เท่านั้น คือ ปฏิเสธการอพยพลงใต้ของชนชาติไท ทั้ง ๆ ที่นักวิชาการหลายคนก็รู้อยู่แก่ใจว่าไม่เป็นความจริง แต่ด้วยอิทธิพลทางการเมือง ทัศนะเหล่านี้จึงไม่เป็นที่ยอมรับกันนัก

จากปลายทศวรรษ 1970 จนถึงทศวรรษ 1990 ใน 20 ปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นค่อนข้างจะใหญ่หลวง นักวิชาการต้องมีการตื่นตัวพอสมควร รู้จักแยกแยะการเมืองออกจากวิชาการ รู้จักต่อสู้เพื่อเสรีภาพทางวิชาการ ในขณะเดียวกัน รัฐก็ต้องเปิดกว้าง ไม่บังคับวงวิชาการรับใช้การเมือง สร้างบรรยากาศที่เอื้อแก่การศึกษาวิจัย เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีด้วยการกระทำของรัฐเอง

⁸ หลิวเอียน, รายงานการสำรวจการอพยพลงใต้ของชนชาติไท (คุนหมิง: ชนชาติยูนนาน, 1999), หน้า 1-13

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-65

5.3 การศึกษาทางด้านวัฒนธรรม

หลังเข้าสู่ทศวรรษ 1990 การศึกษาทางด้านวัฒนธรรมมีผลงานมากขึ้นเรื่อย ๆ ตรงข้ามกับช่วงก่อนที่ทู่หม่เทพลึงเกือบทั้งหมดให้ความสำคัญกับการศึกษาระบบสังคมเพียงด้านเดียว และมองว่าความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมหลายอย่างเป็นไสยศาสตร์ ลักษณะของการศึกษาวัฒนธรรมคือมีความหลากหลาย แนวการศึกษาจึงแยกเป็นสองแนว การศึกษาวัฒนธรรมเฉพาะด้านและการศึกษาประวัติวัฒนธรรม การศึกษาเฉพาะด้านนั้น ทำโดยนักวิชาการที่มีความชำนาญในแต่ละสาขาวิชา เช่น ศาสนา ไสยศาสตร์ ปรัชญา ดาราศาสตร์ ภาษาศาสตร์ บางคนได้มีการค้นพบที่สำคัญ อย่างน้อยที่สุด ความพยายามดังกล่าวทำให้วงการไทศึกษาและชาวไททั่วไปได้ทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทมากยิ่งขึ้น ส่วนการศึกษาประวัติวัฒนธรรมนั้น นอกจากพยายามรวบรวมข้อมูล ข้อค้นพบต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์แล้ว ยังพยายามเสนอทฤษฎีหรือทัศนะที่ศึกษาในเชิงภาพรวม เช่น วัฒนธรรมน้ำที่เสนอโดยหวงฮู่คุน วัฒนธรรมข้าวที่เสนอโดยเจียนจงและนักวิชาการคนอื่น เป็นความพยายามที่จะสรุปเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทจากแง่มุมวัฒนธรรม

5.3.1 ความเชื่อดั้งเดิมของชาวไท

เทพที่เก่าแก่ที่สุดของชาวไทคือซานัว (sanou) เทพแห่งการล่าสัตว์และพญาสมมุติ เป็นเทพแห่งการเพาะปลูก ดำเนินเล่าว่า ซานัวเป็นบรรพบุรุษไท เป็นคนเฉลียวฉลาด มีความเมตตา เขาสังเกตการล่าของสัตว์ใหญ่ จนล่าสัตว์ได้ และถ่ายทอดวิธีการล่าสัตว์ให้ชาวบ้าน เขาเป็นคนเสนอให้มีการแบ่งปันสัตว์อย่างเท่าเทียมกัน ไม่แยกแยะผู้ใหญ่หรือเด็ก จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นประมุขพญาสมมุติเป็นบรรพบุรุษหลังซานัว สอนให้ชาวบ้านทำการเพาะปลูก สร้างบ้านเรือนเป็นที่พำนัก และจัดสรรที่ดิน¹⁰

การบูชาเสื่อบ้านเสื่อเมืองเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไท ก่อนได้รับอิทธิพลพุทธศาสนา นิกายเถรวาท นักไทศึกษารุ่นแรก เช่น เถาฮุนซุช เถียนหฺรู่คัง ต่างก็ได้สังเกตว่าการบูชาเสื่อบ้านเสื่อเมืองของชาวนั้นแตกต่างจากพิธีกรรมทางพุทธศาสนา พิธีบูชาจัดโดยพ่อมดหมอผี พระสงฆ์จะไม่มีส่วนร่วม จึงลงความเห็นว่าป็นลัทธิความเชื่อดั้งเดิมของชาวไท แต่เนื่องจากในสมัยนั้น ไทศึกษายังอยู่ในช่วงเริ่มต้น สังคมไทยังไม่เปิดต้อนรับคนนอกอย่างกว้างขวาง ตามประเพณี พิธีบูชาเสื่อบ้านเสื่อเมืองห้ามไม่ให้คนนอกเข้าชม ในหนังสือหรือบทความไทศึกษาในทศวรรษ 1930-ทศวรรษ 1940 จึงมีความเข้าใจผิดหลายอย่างหลายประการ บางครั้งถึงกับเป็นจินตนาการของผู้แต่งเอง

¹⁰ อู่สงอู่, เอียนฮุนเปียน, *ประวัติปรัชญาชนชาติไท* (ปักกิ่ง: ชนชาติ, 1997), หน้า 56-62

ไม่สามารถเชื่อถือได้ เช่น มีข้อความพรรณนาว่า “พวกผู้หญิงนำเอาดอกไม้สดปักไว้บนศีรษะของเจ้า” ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะพิธีบูชาห้ามสตรีเข้าร่วม¹¹

ช่วงทศวรรษ 1980 ได้มีบทความศึกษาพุทธศาสนิกายเถรวาท แต่น้อยคนนักที่ให้ความสนใจกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทย การศึกษาความเชื่อดั้งเดิมเริ่มเป็นรูปธรรมมากขึ้นเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 การศึกษาทางด้านนี้แยกเป็นสองแนว แนวการสำรวจกับแนวการวิเคราะห์ จูเต๋อผู้เริ่มสำรวจการบูชาเทวดาของชาวไทยตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 รายงานของเขาได้รวบรวมในหนังสือเรื่อง การศึกษาเรื่องเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนชาติไทย ที่จัดพิมพ์ในปี 1996 ส่วนบทความแนวการวิเคราะห์จะเป็นการวิเคราะห์ทางความคิดปรัชญา

การบูชาเสื้อบ้านเสื้อเมืองภาษาไทยเรียกว่า “เลี้ยงผีเมือง” เสื้อบ้านเสื้อเมืองภายหลังเรียกว่า เทวดาบ้าน เทวดาเมือง มีต้นตอมาจากการบูชาผีบรรพบุรุษซึ่งปฏิบัติกันในชาวไทยทุกกลุ่ม ตามความเชื่อของชาวไทยสิบสองปันนา “เจ้าเรือนตายเป็นเทวดาเรือน เข้าบ้านตายเป็นเทวดาบ้าน” แต่เทวดาที่ชาวบ้านบูชานั้นไม่ใช่เทวดาเพียงองค์เดียวเท่านั้น ในบางพื้นที่อาจมีการบูชาเทวดาเป็นหลายสิบองค์ การบูชาเทวดาแยกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ประเภทแรก การบูชาธรรมชาติ เช่นเทวดาที่คุ้มครองฟ้า ดิน แม่น้ำ หิน เป็นต้น สอง การบูชาสัตว์ เช่น งู เสือ สิงโต และสาม การบูชามนุษย์ รวมถึงการบูชาหัวหน้าชนเผ่า วีรบุรุษ กับเจ้าแผ่นดินหรือเจ้าเมืองที่ตายโหง หรือถูกฆ่าในสนามรบ นอกจากหัวหน้าชนเผ่าไทย ยังมีหัวหน้าชนเผ่าหรือวีรบุรุษของชนชาติอื่น เช่น ว้า ญี่ลั้ง เค่อมู่ ที่เสียชีวิตในการสู้รบกับบรรพบุรุษของชาวไทย การบูชาเสื้อบ้านเสื้อเมืองจะจัดขึ้นเป็นประจำ ผู้ประกอบพิธีคือเจ้าแผ่นดินหรือเจ้าเมือง หรือเจ้าเชียงฮามแห่งเหนือสนาม ส่วนพ่อมด พ่อเมืองเป็นเพียงพิธีกรเท่านั้น เป็นสื่อที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับเทวดา ในช่วงบูชาเสื้อบ้านเสื้อเมือง จะไม่ดำเนินการผลิตใด ๆ ทั้งสิ้น แม้การทอดผ้าในบ้านก็ไม่ได้ คนทุกคนในหมู่บ้านตั้งแต่ขุนนางจนถึงสามัญชนเป็นผู้นับถือเสื้อบ้านเสื้อเมืองทั้งนั้น แต่ผู้หญิงจะไม่มีสิทธิ์เข้าร่วมพิธีบูชา¹²

สำหรับความสำคัญในการบูชาเสื้อบ้านเสื้อเมือง เอกสารภาษาไทยโบราณได้กล่าวไว้ว่า หากไม่มีเสื้อบ้านเสื้อเมือง ชาวไทยก็เสมือนหนึ่งเด็กกำพร้าบิดามารดา เสมือนหนึ่งคนเป็นที่ไร้วิญญาณ... เสื้อบ้านเสื้อเมืองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือสิ่งทั้งปวง¹³

มีศาลเทวดาในทุกเมืองทุกหมู่บ้าน ศาลเทวดาบ้านเป็นบ้านยกพื้นจำลองที่สร้างสูงจากพื้นดินประมาณเมตรเศษ ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ใกล้ต้นไม้เก่าแก่ หรือใช้ไม้แผ่น 3 แผ่นตั้งเป็นศาลรูป A

¹¹ จูเต๋อผู้, การศึกษาเรื่องเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนชาติไทย (กุนหมิง: ชนชาติยูนิาน, 1996), หน้า 2

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-9

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 368

ตามก้านใหญ่ ศาลเทวดาเมืองก็เป็นบ้านขกพื้น แต่มีขนาดใหญ่กว่า ข้างในศาลเทวดาไม่มีรูปปั้น เทวดาสำหรับบูชา ในศาลเทวดาบ้านมีเทียน ข้าวปั้นที่ชาวบ้านนำมาถวาย บางครั้งยังมีขันน้ำและ ขวดเหล้า ในศาลเทวดาเมืองนอกจากเครื่องบูชาดังกล่าว ยังมีหมาก เนื้อดิบชิ้นเล็ก ๆ ข้างในศาลเป็น แท่นบูชาเทวดา ยังมีผ้าห่ม ที่นอน ผ้าปู หมอนขนาดเล็กเพื่อให้เทวดาทรงพักผ่อน เทวดาบ้านและ เทวดาเมืองไม่มีความสัมพันธ์กัน มีตำนานเรื่องเล่าที่แตกต่างกัน ตำนานเหล่านี้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้อง กับการแรกสร้างเมืองหรือหมู่บ้าน การบูชาเทวดาบ้านและเทวดาเมืองต้องมีการฆ่าสัตว์เป็นเครื่อง เช่น ไหว้ เทวดาบ้านและเทวดาเมืองมีพอมคประจำพระองค์ พอมคบ้านในบางพื้นที่มีชื่อเรียกที่เก่า แก่กว่า เช่น ปู่บ้าน เจ้าบ้านหรือเจ้าเสือ พอมคส่วนใหญ่เป็นทายาทของผู้ริเริ่มสร้างบ้านเมืองขึ้น ตำแหน่งพอมคสืบทอดให้แก่ลูกหลานได้¹⁴

สิ่งที่น่าสนใจคือในเขตชาวไทยังมีความเชื่อเรื่องใจบ้านใจเมือง ก่อนสร้างหมู่บ้าน ต้องตั้ง ใจบ้านก่อน ก่อนสร้างเมืองต้องตั้งใจเมือง วิธีคือตั้งสัญลักษณ์ไว้ที่ใจบ้านหรือใจเมือง ถูกมองว่า เป็นหัวใจหรือวิญญาณของหมู่บ้านและเมือง แยกพิธีบูชากับเสื้อบ้านเสื้อเมือง

ความเชื่อดั้งเดิมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการนับถือย่าขวัญข้าว ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเมื่อ 2000 ปีก่อน ในเขตชนชาติไทได้เริ่มปลูกข้าว ความเชื่อดั้งเดิมย่อมมีส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องกับเกษตร กรรม ย่าขวัญข้าว ปู่ขวัญข้าวเป็นที่รู้จักกันทุกครัวเรือนในเขตชนชาติไท พิธีเรียกขวัญข้าวเข้านาง ส่วนใหญ่จะดำเนินโดยแม่บ้านของครอบครัว ซึ่งตรงกันข้ามกับพิธีบูชาเสื้อบ้านเสื้อเมืองที่ห้ามผู้ หญิงเข้าร่วม แสดงถึงความเก่าแก่ของการนับถือย่าขวัญข้าว ได้รับอิทธิพลสังคมชาดิงส์ที่แม่เป็น ใหญ่ สิ่งที่น่าสังเกตคือ ในเขตที่มีการเผยแพร่พุทธศาสนา มีตำนานหรือคัมภีร์เล่าว่าย่าขวัญข้าวเคย เอาชนะพระเจ้า (คือพระพุทธเจ้า นักวิชาการเข้าใจว่าน่าจะหมายถึงพระสงฆ์ที่เข้ามาเผยแพร่พุทธ ศาสนา) หลังจากย่าขวัญข้าวถกเถียงกับพระเจ้าเรื่องใครเป็นพระเจ้าที่ช่วยชีวิตมนุษย์ได้จริง ๆ ย่า ขวัญข้าวนำพาขวัญข้าวทั้งหมดจากเมืองนั้นไป ทำให้เกิดทุพภิกขภัยครั้งร้ายแรง ในที่สุด พระเจ้า ต้องไปเชิญย่าขวัญข้าวกลับมา ในเขตได้คง กิ่งม้ง มีวัดบางวัดตั้งรูปบูชาย่าขวัญข้าว บ่งถึงฐานะอัน ศักดิ์สิทธิ์ของย่าขวัญข้าว¹⁵

ภายใต้ความหลากหลายของความเชื่อดั้งเดิม หลิวเอียนเหินว่า การบูชาบรรพบุรุษนั้นความ เชื่อที่สำคัญที่สุด ตามเอกสารลือโบราณ ปู่สังกะยั้งกะ และชานัว ซึ่งเป็นเทพแห่งการล่าสัตว์ถูก มองว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวไท หัวหน้าชาดิงส์ ชาดิงส์ที่สร้างคุณงามความดีในการสร้างบ้าน

¹⁴ จูเต๋อฝู, การศึกษาเรื่องเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนชาติไท , หน้า 7

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9

สร้างเมือง อีกทั้งวีรชนที่พลีชีพเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน ก็ยกย่องเป็นบรรพบุรุษของตนเองเช่นกัน ในระหว่างการอพยพผู้ยูนนาน มีวีรบุรุษที่ชาวบ้านนับถือกัน ทั้ง ๆ ที่ได้ถึงแก่กรรมแล้ว แต่ชาวบ้านยังคงหวังว่าวิญญาณของท่านจะคุ้มครองชุมชนต่อไป นี่เป็นสาเหตุที่ทำให้กำเนิดเลื้อบ้านเลื้อเมือง¹⁶

นักวิชาการจีนได้ศึกษาเรื่อง *ชาด้วยเลื้อบ้านเลื้อเมือง* หนังสือปรัชญาของชาวไทยที่ศึกษาถึงความเป็นมาของเลื้อบ้านเลื้อเมือง ซึ่งแต่งขึ้นในปีจุลศักราช 903 (ค.ศ.1542) ผู้แต่งใช้ท่าทีที่ยกย่องความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทย แต่คำอธิบายทางศาสนา เห็นว่าสรรพสัตว์ล้วนมีจิตวิญญาณ การบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้สร้างความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและศาสนาขึ้นมา เทพแห่งการล่าสัตว์ เลื้อบ้านเลื้อเมืองเป็นเทวดาที่มนุษย์สร้างขึ้นระหว่างการต่อสู้กับความยากลำบากในชีวิต วีรบุรุษอย่างเช่น ท่านชานัว พญาสมมุติ สร้างเทวดาขึ้นมาเพื่อสั่งสอนประชาชน ผู้แต่งยังแบ่งประวัติมนุษย์เป็นยุคล่าสัตว์และยุคการเพาะปลูก ในยุคล่าสัตว์จึงจะมีเทพแห่งการล่าสัตว์กำเนิดขึ้น ในยุคการเพาะปลูกจึงจะมีเลื้อบ้านเลื้อเมืองกำเนิดขึ้น ชีวิตทางวัตถุมิมีบทบาทในการกำกับความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ “เลื้อบ้านเลื้อเมืองให้พลังและกำลังใจ พิชิตภัยพิบัติ...” การยกย่องเลื้อบ้านเลื้อเมืองไม่ได้ยกย่องเป็นพระเจ้า แต่ยกย่องในแง่ชีวิตผู้ยูนนาน มองความอยู่รอดของมนุษย์เป็นหลัก¹⁷

นักวิชาการยังเห็นว่า ความเชื่อเลื้อบ้านเลื้อเมืองเป็นพลังยึดเหนี่ยวของชาวดิงส์ สร้างความสามัคคีในหมู่สมาชิก เป็นความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณดั้งเดิมที่ต่อต้านพุทธศาสนา แต่ความเชื่อเลื้อบ้านเลื้อเมืองได้รักษาสภาพที่กระจัดกระจายและปิดตัวของชุมชน ทำให้การรวมเป็นเอกภาพและการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นได้ยาก¹⁸

5.3.2 ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

หลังเข้าสู่ทศวรรษที่ 1990 นักวิชาการจีนเริ่มให้ความสนใจแก่การศึกษาพุทธศาสนาในเขตชนชาติไทในจีน

ปัญหาช่วงเวลาที่พุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้าสู่เขตชนชาติไทเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมานานแล้ว เกี่ยวกับปัญหานี้มีทัศนะ 5 อย่างด้วยกัน

¹⁶ หลิวเจียน, *พุทธศาสนานิกายเถรวาทกับวัฒนธรรมชนชาติไท* (ลุนหมิง: ชนชาติยูนนาน, 1993), หน้า 59-60

¹⁷ อู่สงอู่, เอียนฮุนเปียน, *ประวัติปรัชญาชนชาติไท*, หน้า 186-196

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67

1. แพร่เข้ามาในช่วงราชวงศ์หยวนและหมิง “ประมาณศตวรรษที่ 7 ถึงที่ 8 พุทธได้แพร่เข้ามาในเขตชนชาติไทแล้ว” เพราะตามบันทึกของ *หนังสือพื้นเมืองลื้อ* พญาเจืองสร้างอาณาจักรหอคำ เชียงรุ่งขึ้นในปี 1180 พุทธได้เป็นศาสนาประจำชาติอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น เวลาที่พุทธแรกแพร่เข้ามา ต้องเกิดขึ้นก่อนหน้านี้นี้

2. แพร่เข้ามาในสมัยราชวงศ์ถัง ในคำศิลาจารึกคุณธรรมนานเจ้ามีตำแหน่งเจ้าหลวงสิริ ในสมัยนานเจ้า ได้มีการนับถือพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังมีคนเห็นว่า ในศตวรรษที่ 7-8 ภาษาบาลีเข้าสู่เขตชาติไท พุทธศาสนาได้แพร่เข้ามาพร้อมกับภาษา เวลาบูรณะวัดหลวงที่เมืองฮาย ได้พบแผ่นเงินได้เจียงเสในพระวิหาร บนแผ่นเงินบันทึกว่าวัดเมืองฮายสร้างขึ้นเมื่อปีจุลศักราชที่ 9 (ค.ศ.674)

3. *ประวัติชนชาติไท* เห็นว่าพุทธเข้ามาในเขตชนชาติไทในสมัยราชวงศ์หมิง ตั้งแต่ราชวงศ์หยวนจนกระทั่งถึงราชวงศ์หมิงตอนต้น เขตใดคงยังไม่มี การนับถือพุทธ ส่วนที่สิบสองปันนาพุทธเข้ามาก่อนกว่า แต่ก็ประมาณราชวงศ์หมิง

4. *ประวัติวรรณคดีไทยฉบับสังเขป* เห็นว่า พุทธศาสนาเข้ามาในเขตชาติไทประมาณศตวรรษที่ 3 ถึงศตวรรษที่ 5 เพราะไทย พม่า กัมพูชา เวียดนาม ซึ่งเป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับชนชาติไทในจีน ได้รับพุทธศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าว อนึ่ง การแพร่พุทธศาสนาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากเข้าสู่สังคมชนชั้น สังคมชนชาติไทได้เข้าสู่สังคมชนชั้นในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย

5. หวังอี้จื่อเห็นว่าตามบันทึกของเอกสารไท ช่วงก่อนและหลังคริสต์ศตวรรษที่ 1 พุทธคัมภีร์ พระพุทธรูปแพร่เข้ามา มีการสร้างวัดและพระธาตุที่เชียงรุ่ง เมืองลง และเมืองฮาย การเผยแผ่พุทธศาสนาเข้าสู่เขตชนชาติไทมีหลายครั้ง แต่ครั้งแรกสุด ตามบันทึกในเอกสารเรื่อง *ปฐมกาลโบฮัว* (ถอดจากเสียงจีนกลาง) พุทธศาสนาเข้ามาในเขตสิบสองปันนาเป็นครั้งแรกในปีพุทธศักราชที่ 526 หรือ ปี 19 ก่อนคริสต์ศักราช¹⁹

พุทธศาสนาสามารถเข้าแทนที่ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีบ้านผีเมือง ความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเมืองพยายามรักษาระบบชาดิงค์และชุมชน แต่ต่อต้านชาดิงค์และชุมชนภายนอก จึงไม่สามารถตอบสนองรัฐศักดินาที่รวมพื้นที่อันกว้างใหญ่เป็นหนึ่งเดียว พุทธศาสนาจึงเป็นจิตสำนึกที่เจ้าศักดินาต้องการ เช่น อาณาจักรหอคำเชียงรุ่ง อาณาจักรลั่วฮวน

ในการแพร่พุทธคัมภีร์ ภาษาบาลีเข้ามาในเขตชนชาติไท และพัฒนาเป็นภาษาท้องถิ่นต่างๆ เป็นสื่อในการเผยแผ่ความคิดความรู้ วัดทำหน้าที่เป็นโรงเรียน พระสงฆ์ทำหน้าที่สอนหนังสือให้แก่ชาวบ้าน จึงกลายเป็นชนชั้นที่ศึกษาและสืบทอดความรู้และวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้เอง วรรณคดี

¹⁹ หวังซง, *รวมบทความว่าด้วยปรัชญาชนชาติไท* (ปักกิ่ง: ชนชาติ, 1993), หน้า 114-116

ดาราศาสตร์ แพทยศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรมต่างได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาหรือวัฒนธรรมอินเดีย

เล่ากันว่าพุทธคัมภีร์ภาษาไทยมีทั้งหมด 84,000 ผูก พระสูตร 21,000 ผูก พระวินัย 21,000 ผูก พระอภิธรรม 42,000 ผูก แต่ยังไม่เคยพบคัมภีร์ตามจำนวนที่เล่าขานมา จึงมีนักวิชาการสันนิษฐานว่า 84,000 นั้นอาจเป็นจำนวนวรรค ไม่ใช่จำนวนผูก คัมภีร์ชุดแรกที่เข้ามามีจำนวน 20 เรื่อง แต่ที่หาได้ทุกวันนี้มีเพียงชาดกเท่านั้น นอกจากคัมภีร์นิกายเถรวาทดั้งเดิมแล้วยังมีส่วนหนึ่งที่พระสงฆ์ชาวไทเรียบเรียงหรือขยาย เช่น *ตำนานเลียบโลก* *นากว้น* เล่าถึงความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ ตามบันทึกภาษาไทย พระสูตรก็มี 5 ส่วนเช่นเดียวกับนิกายเถรวาทดั้งเดิม คือ ทิมนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย แต่ไม่ทราบว่าพระสูตรเหล่านี้ได้แปลเป็นภาษาไทยทั้งหมดหรือไม่ โดยทั่วไป นักวิชาการจีนที่ศึกษาพุทธศาสนาในเขตชนชาติไทยังไม่พร้อมที่จะศึกษาและสรุปลักษณะพิเศษของพุทธในเขตชนชาติไทด้วยการศึกษาพุทธคัมภีร์โดยตรง ส่วนใหญ่แต่อ้างตามหลักพุทธธรรมทั่วไปของนิกายเถรวาท²⁰

หลิวเอียนได้เขียนหนังสือ *พุทธศาสนานิกายเถรวาทกับวัฒนธรรมชนชาติไท* ถือเป็นงานศึกษาพุทธศาสนาในเขตชนชาติไทจากแง่วัฒนธรรมที่สมบูรณ์ที่สุด ในหนังสือเล่มนี้ได้บันทึกถึงชีวิตของนักบวชชาวไท

นักบวชแยกเป็น ภิกขุ ภิกขุณี สามเณร สามเณรี อุบาสก อุบาสิกา แต่ชาวบ้านจะเรียกพระหนุ่มว่าตุ้ เรียกเจ้าอาวาสเป็นตุ้หลวง บุคคลที่ดูแลกิจการของวัดเรียกว่าอาจารย์

สามเณรที่แรกบวชต้องศึกษา ไตรสรณคัมภ์ และถือศีลสิบ เนื่องจากสามเณรต้องศึกษาอย่างหนัก บิณฑบาต ตัดฟัน บางทียังต้องช่วยงานบ้าน จึงอนุญาตให้ฉันวันละสามมื้อ ห้ามไปสถานบันเทิง แต่ให้ดูภาพยนตร์ โทรทัศน์ และดึกดองยาว ต่อไปศึกษาเรื่อง *กุมารปัญญา* และ *ทวดตั้งสาร* ต่อไปจึงเรียนตัวหนังสือไทภาษาบาลี และการคิดเลข สานใบลาน คัดลายมือ สามเณรที่ฉลาดยังได้ศึกษาดาราศาสตร์ แพทยศาสตร์ และอ่านวรรณคดี

นอกจากนี้แล้ว ยังได้เขียนถึงพิธีอุปสมบท อุโบสถกรรม สุทธานตปริวาส การเข้าพรรษา และออกพรรษา²¹

²⁰ อู่สงอู่, เอียนอุนเปียน, *ประวัติปรัชญาชนชาติไท*, หน้า 88-89

²¹ หลิวเอียน, *พุทธศาสนานิกายเถรวาทกับวัฒนธรรมชนชาติไท*, หน้า 142-154

5.3.3 ปฏิทินไทและอิทธิพลวัฒนธรรมจีน

ปฏิทินไทระบบแม่ปีลูกปีเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่พิสูจน์ว่าชาวไทยกับชาวจีนมีประวัติการติดต่อไปมาหาสู่อันยาวนาน นอกจากวัฒนธรรมอินเดียแล้ว ชาวไทโบราณยังได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนด้วย นักวิชาการที่มีบทความศึกษาถึงปฏิทินไทที่สำคัญได้แก่ จางกงจิ้น (ร่วมมือกับ เจินจิวจิน) และเจียเยนจง แต่สำหรับจุดเริ่มต้นและรายละเอียดของการติดต่อเกี่ยวข้องดังกล่าวยังไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจน

การลำดับปีของจีนโบราณใช้ระบบกันจื่อ ย่อมาจากเทียนกันตี่จื่อ กันแปลว่าก้าน จื่อแปลว่ากิ่ง เทียนแปลว่าฟ้า ตี่แปลว่าดิน เทียนกันแปลว่า ก้านฟ้า มี 10 ตัว ได้แก่ เจีย อี้ ปิง ดิง อู่ จี้ เกิง ชิน เหริน ขุข ตี่จื่อจึงแปลว่ากิ่งดิน มีทั้งหมด 12 ตัว ได้แก่จื่อ โฉ่ว อิน โหม่ เจิน ซื่อ อู่ เว่ย เซิน อี้ว ซวี่ ไช้ เทียนกัน ตี่จื่อจะผสมเป็นเจียจื่อ อี้โฉ่ว ปิงอิน เป็น 60 หน่วย คือ 60 ปีเป็นหนึ่งรอบ ชาวจีนใช้ระบบกันจื่อในการลำดับปีเป็นเวลานานมาแล้ว กษัตริย์ของราชวงศ์เซี่ย ซึ่งเป็นราชวงศ์แรกของจีน ได้มีการใช้ชื่อในระบบกันจื่อตั้งเป็นพระนาม ตั้งแต่ปี 722 ก่อนคริสต์ศักราช ได้ใช้ระบบกันจื่อในการลำดับปีอย่างไม่เคยขาดสาย และไม่เคยเกิดการผิดเพี้ยนบกพร่อง เป็นวิธีการลำดับปีที่ได้ใช้ติดต่อกันนานที่สุด

ระบบแม่ปีลูกปีที่ใช้อยู่ในไทยภาคเหนือและจีนยูนนาน ตรงกับระบบกันจื่อทุกตัว สิบแม่ปีของชาวไทยคือกาบ คับ ลวาย เมิง เป็ด กัด กด กวง(รวง) เต่า ก่า สิบสองลูกปีคือ ไข่ เป้า ยี่ เม้า ลี ไล่ สง่า เม็ด ตัน เล้า เต็ด กี้ ตามบันทึก หนังสือพื้นเมืองลื้อ เมื่อพญาเจืองเข้าสู่สิบสองพันนาและขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์ ก็ได้ใช้ระบบแม่ปีลูกปีแล้ว ปีเริ่มต้นของจุลศักราชไทตรงกับ ค.ศ.638 ในเอกสารไทยังไม่พบหลักฐานที่ยืนยันได้ว่า เริ่มใช้ระบบแม่ปีลูกปีตั้งแต่นั้นมาจริง ๆ แต่มีหลักฐานสองประการสามารถยืนยันได้ว่าการเริ่มใช้ระบบแม่ปีลูกปีตั้งแต่ก่อนหน้านี้อยู่แล้ว

หลักฐานประการแรก การออกเสียงของแม่ปีลูกปีไม่มีลักษณะเป็นภาษาไทย แต่เสียงอ่านภาษาไทยจะตรงกับการออกเสียงระบบกันจื่อตามภาษาจีนสมัยบรรพกาล ในภาษาจีนโบราณ การออกเสียงยุคบรรพกาลมีส่วนหนึ่ง ไม่ต่างกับการออกเสียงในยุคกลางมากนัก จึงยากที่จะตัดสินใจว่าเสียงเหล่านี้เป็นเสียงยุคบรรพกาลจริง ๆ แต่เสียงแม่ปีลูกปีมีอยู่หลายตัว พิจารณาตามภาษาจีนโบราณแล้ว เสียงอ่านยุคบรรพกาลต่างจากยุคกลางแน่นอน และการออกเสียงภาษาไทยตรงกับเสียงอ่านภาษาจีนในยุคบรรพกาล

หลักฐานประการที่สอง ระบบกันจื่อก่อนราชวงศ์ฮั่นตะวันตกเรียกว่าเป็น “แม่ลูก” เช่น หนังสือ สือจี้ ลวี่ซู่ (ปฏิทิน) ได้กล่าวไว้ว่า “สิบแม่ (ปี) สิบสองลูก (ปี)” ในหนังสือ ไหวหนันจื่อ ดาราศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “ (การลำดับปี) เริ่มต้นที่เจียจื่อ (กาบไข่) ใช้ลูกปีผสมกับแม่ปี” แต่

หลังสมัยราชวงศ์ซันตะวันออก ไม่ได้เรียกเป็นแม่ปึกปีอีกต่อไป จึงตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่า ระบบกันจื่อได้เข้าสู่เขตชนชาติไทตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซันแล้ว²²

นอกจากนี้ เจียเชียนจงยังได้เสนอหลักฐานทางภาษาศาสตร์อีกประการหนึ่ง คือ ไทล้านนา ไทลาวและไทลื้อสาขาค้าง ๆ เรียกเดือนหนึ่งของปีว่าเดือนเจียง ส่วนสำเนียงกวางตุ้งที่รักษาสัญเสียงโบราณของไป่เยว่ไว้นั้นน้อยนั้น ออกเสียงเดือนหนึ่งว่า เจิง ซึ่งใกล้เคียงกับเจียงมาก ส่วนชาวไทอริยาบไม่ได้ว่าทำไมเรียกเดือนหนึ่งเป็นเจียง ดังนั้น อาจตั้งข้อสันนิษฐานว่าเดือนเจียงนั้นเป็นการออกเสียงตามภาษาจีนโบราณ²³

อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือหลักฐานทางโบราณคดีที่จะพิสูจน์ได้ว่าระบบกันจื่อเข้าสู่เขตชนชาติไทอย่างไรและตั้งแต่เมื่อไร แต่ต้องยอมรับว่าระหว่างชาวจีนกับชาวไทได้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมตั้งแต่โบราณกาล และประวัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้สูญหายไปจากบันทึกทั้งฝ่ายจีนและฝ่ายไท

5.3.4 การศึกษาระบบชลประทานและวิธีการรักษาระบบนิเวศแบบดั้งเดิม

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 เกาหลีซื่อได้เปลี่ยนความสนใจในการศึกษาวิจัยจากระบบสังคมมาสู่ระบบนิเวศและชลประทานศึกษา หลังจากการวิจัยภาคสนาม เขาพบว่า วิธีการรักษาระบบนิเวศและชลประทานดั้งเดิมของชาวไทมีคุณค่ามาก เมื่อเทียบกับการกระทำในยุคก้าวกระโดดไกล หรือช่วงที่ขีดอุดมการณ์ทางการเมืองแล้ว ต้องยอมรับว่า วิถีดั้งเดิมของชาวไทนั้นกลับก้าวหน้าและเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่า ผลงานของการศึกษาในครั้งนี้ได้รวมพิมพ์เป็นหนังสือ การศึกษาระบบชลประทานและการรักษาระบบนิเวศดั้งเดิมของคนไทสิบสองปันนา ในปี 1999 และมีโครงการที่จะขยายบทที่ 2 ของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งเป็นส่วนที่ศึกษาทัศนนิเวศดั้งเดิมของชาวไท หรือวัฒนธรรมคงเหลือเมือง เป็นผลงานชิ้นต่อไป

ในแต่ละเมืองของสิบสองปันนามี “คงเลื้อบ้าน คงเลื้อเมือง” หรือป่าเทวดาเมือง ป่าเทวดาบ้าน ชาวไทมองว่าเป็นที่ที่เทวดาบ้านและเทวดาเมืองมาประทับ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ห้ามมีการตัดไม้ เก็บพืชผล หรือล่าสัตว์ แม้ใบไม้กิ่งไม้หรือผลที่ร่วงลงมาก็ห้ามเก็บ เทวดาบ้านและเทวดาเมืองจึงจะคุ้มครองชาวบ้าน ในแต่ละปี จะจัดพิธีเช่นไหว้ ในเขตสิบสองปันนา คงเลื้อเมืองคงเลื้อบ้านมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 100,000 เฮกเตอร์

²² เจียเชียนจง, “หลักฐานเรื่องบรรพบุรุษคนไทอพยพมาจากประเทศจีน”, *เอเชียปริทัศน์*, หน้า 5-7

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14

ถ้ามองอย่างผิวเผินแล้ว อาจมองว่าคงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองเป็นส่วนหนึ่งของการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ แต่แท้ที่จริง สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติดั้งเดิมเกี่ยวกับนิเวศ สิบสองปันนาเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวเก่าแก่ที่สุด ในประวัติอันยาวนานนี้ ชาวไทตระหนักดีว่า หากไม่มีป่าไม้ ก็จะไม่มีแหล่งน้ำ ไม่มีนาข้าว ไม่มีข้าวปลาอาหาร มนุษย์ก็จะอยู่ไม่ได้²⁴

คงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองมีลักษณะเป็นป่าสงวนในปัจจุบัน ความเชื่อวิญญาณบรรพบุรุษทำให้ชาวไทอนุรักษ์ป่าไม้อย่างดีตลอด ทั้ง ๆ ที่ชาวไทไม่มีกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ไม่มีตำรวจป่าไม้ แต่ไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า ไม่มีการล่าสัตว์ในคงเลื้อยบ้านเลื้อยเมือง จนกระทั่งปี 1958 คงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองมีสมรรถภาพอุ้มน้ำอุ้มน้ำดินอย่างสูง ดินในคงถูกน้ำชะล้างเพียง 6.57 มิลลิเมตรต่อปีเท่านั้น แต่หลังจากมีการถางป่า ปริมาณการชะล้างของดินสูงถึง 226.31 มิลลิเมตรต่อปี คงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองในแคว้นสิบสองปันนาอุ้มน้ำได้ 30,000,000 ลูกบาศก์เมตร ก่อนปี 1958 ในสิบสองปันนาไม่มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ใช้ระบบเหมืองฝายทดน้ำเข้านา ไม่ต้องมีเขื่อนกั้นน้ำ คงเสมือนหนึ่งเขื่อนกั้นน้ำสีเขียว น้ำในแม่น้ำกับน้ำฝนเพียงพอสำหรับการเพาะปลูกแล้ว

คงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองกระจายตามเนินเขาที่มีความสูงต่ำกว่า 800-900 เมตร ช่วยรักษาพืชนานาสายพันธุ์ คงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองยังเสมือนหนึ่งเครื่องปรับอากาศธรรมชาติ ทำให้อากาศที่สิบสองปันน่าน่าอยู่ ไม่ร้อนจัดและไม่หนาวจัด เนื่องจากไม่มีการล่าสัตว์ในคง สัตว์จำพวกนก กบ สัตว์เลื้อยคลานได้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการขยายพันธุ์ และสัตว์เหล่านี้ช่วยให้เกษตรกรพืช ทำให้หมู่บ้าน ที่นา ไม้ผล และพืชเศรษฐกิจได้รับผลประโยชน์ หมู่บ้านไทอยู่ใต้การล้อมรอบของป่าไม้ที่หนาทึบ คงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองจึงเป็นเครื่องขวางกั้นลมพายุ ลมหนาว ป้องกันไม่ให้เกิดไฟไหม้

ระบบนิเวศการเกษตรของไทประกอบด้วยคงเลื้อยบ้านเลื้อยเมือง ป่าอุทยาน สวนป่าของวัด สวนป่าที่ล้อมรอบบ้านยกพื้น สวนพืชเศรษฐกิจ สวนครัว บ่อเลี้ยงปลา และนาข้าว ในระบบนี้ คงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองถือเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด แต่ในช่วงทศวรรษโดดโกลในปี 1958 และการปฏิวัติวัฒนธรรม เนื่องจากทางการมองว่าคงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองเป็นความเชื่อไสยศาสตร์ ป่าไม้ส่วนใหญ่ถูกถางราบเพื่อปลูกข้าว ทำให้ต้องสูญเสียดินเป็นปริมาณมหาศาล อุณหภูมิในหมู่บ้านเพิ่มสูงขึ้น หมอก ความชื้นและอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคมลดลง ทำให้เกิดอัคคีภัย อุทกภัยและวาตภัยบ่อยครั้ง ศัตรูพืชเพิ่มมากขึ้น ระบบนิเวศการเกษตรถูกทำลายไป บางครั้งเนื่องจากคนและสัตว์เลี้ยงขาด

²⁴ เกาลีซื่อ, การศึกษาระบบชลประทานและการรักษาระบบนิเวศดั้งเดิมของคนไทสิบสองปันนา (ลุนเหมิง: ชนชาติยูนนาน, 1999), หน้า 30-31

น้ำดื่มถึงกับต้องอพยพไปที่อื่น ผู้เขียนจึงเรียกร้องให้ฟื้นฟูทัศนะนิวาสดั้งเดิม เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ²⁵

เกาลีซื่อเป็นหนึ่งในนักวิชาการที่เข้าร่วมการสำรวจในช่วงทศวรรษ 1950 ในช่วงนั้น นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมต่างก็คิดว่าพวกเขาได้ไปช่วยเหลือชนชาติส่วนน้อยให้ก้าวสู่ระบบที่ทันสมัยและก้าวหน้า คงเถื่อนบ้านเคยถูกเจ้าหน้าที่เรียกว่าคงผี มีการถางป่าทำนา จนทำลายระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม เมื่อเวลาผ่านไป 40 ปี มองในแง่ระบบนิเวศวิทยา เกาลีซื่อกลับเห็นว่า คนที่ไม่มีความรู้กลับเป็นพวกเขาเมื่อ 40 ปีก่อน วัฒนธรรมดั้งเดิมมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นวิทยาศาสตร์และมีคุณค่ามากกว่าที่คนทั่วไปเข้าใจ ดังนั้น นักวิทยาศาสตร์จึงต้องทบทวนท่าทีของตนที่ใช้ในการศึกษา และประเมินคุณค่าของวัฒนธรรมไทใหม่ ซึ่งไม่ใช่วิเคราะห์อย่างง่าย ๆ ว่าเป็นไสยศาสตร์เท่านั้น แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นไปแล้วนั้น ไม่อาจทดแทนได้

5.3.5 สถาปัตยกรรม

แท้จริง การศึกษาสถาปัตยกรรมไท โดยเฉพาะ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวัฒนธรรม แต่เนื่องจากการศึกษาสถาปัตยกรรม นอกจากต้องการความรู้เรื่องไทศึกษาแล้ว ยังต้องการความรู้เฉพาะด้านเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมศาสตร์อีกด้วย นักไทศึกษาจึงมีความยากลำบากในการศึกษาต้นคว้นเพียงฝ่ายเดียว จึงต้องการความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญ ชนชาติใด สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีใดในสิบสองปันนา ซึ่งศาสตราจารย์อุเทียงเหวิน คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยียูนนาน เป็นผู้เรียบเรียงและเป็นบรรณาธิการนั้น จึงถือเป็นผลงานที่มีลักษณะเด่นอีกชิ้นหนึ่งในการศึกษาวัฒนธรรมไท

อุเทียงเหวินนอกจากได้บรรยายถึงสถาปัตยกรรมของชาวไทสิบสองปันนา (และส่วนหนึ่งของไทได้คง) อย่างละเอียด ยังครอบคลุมถึงประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไท ทั้งความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนา ได้วิเคราะห์พัฒนาการของบ้านใต้ถุนสูง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไท ทั้งในแง่ประโยชน์ใช้สอยและความเกี่ยวพันกับความเชื่อของชาวไท อุเทียงเหวินเห็นว่าบ้านใต้ถุนสูงที่มีประวัติยาวนานนั้น เป็นผลที่เกิดมาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสภาพอากาศ ความเชื่อและประเพณีทางศาสนาช่วยรักษากขนบธรรมเนียมประเพณีตาม

²⁵ เกาลีซื่อ, การศึกษาระบบชลประทานและการรักษาระบบนิเวศดั้งเดิมของคนไทสิบสองปันนา, หน้า 30-

แบบตั้งคมเกษตรกรรม²⁶ ตั้งคมชนชาติไทมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ หมู่บ้านไทส่วนใหญ่จะกระจายตามแนวที่ราบลุ่มแม่น้ำสายสำคัญตามเชิงเขาและหุบเขาที่มีป่าไม้ ขึ้นหนาแน่น เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำและพืชพันธุ์ธรรมชาติ บรรพบุรุษของชาวไทยนำสภาพตามธรรมชาติของภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ ตลอดจนพืชและสัตว์ในบริเวณที่พวกเขาอาศัยอยู่ มาผสมผสานเข้ากับอารมณ์ ความคิดและความมุ่งหวังเพื่อหาคำตอบและอธิบายถึงสิ่งลึกลับต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องผีและบรรพบุรุษได้ผสมผสานเข้ากับศาสนาพุทธนิกายเถรวาทอย่างกลมกลืนจนกลายเป็นแกนหลักในโลกทัศน์ของชาวไทย การวางผังหมู่บ้านและการกำหนดรูปทรงบ้านเรือนจึงเป็นการแสดงออกที่เป็นรูปธรรมของความเชื่อดังกล่าว²⁷ สิ่งของและพลังต่าง ๆ ที่ชาวไทบูชาบวงสรวง นั้นมักเกี่ยวข้องกับความคิดอยู่ดีแบบตั้งคมเกษตรกรรม เช่น ดวงอาทิตย์ แม่น้ำ ทุ่งนา ป่าไม้ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ความเชื่อเรื่องเสื้อบ้านเสื้อเมืองทำให้ตั้งคมชนชาติไทรวมตัวกันได้ในระดับหมู่บ้านและเมือง การตั้งบ้านและประตูหมู่บ้านก็เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเทพทรงอำนาจที่สถิตย์อยู่ในเขตหมู่บ้าน สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทยให้ความสำคัญแก่ถิ่นฐานที่ตั้งบ้านเรือนและหมู่บ้านมาก

สถาปัตยกรรมของชาวไทยมีลักษณะพิเศษหลายประการ เช่น การเลือกวัสดุก่อสร้าง การใช้สีตามธรรมชาติ สัดส่วนที่สง่างาม การใช้พื้นที่ ทั้งในบ้านแต่ละหลังหรือในหมู่บ้าน สะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนระหว่างความงามแบบศิลปะและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

ด้วยอิทธิพลของพุทธศาสนา หมู่บ้านไทเกือบทุกแห่งมีวัดประจำหมู่บ้าน วัดแต่ละแห่งสร้างขึ้นจากศรัทธาและกำลังทรัพย์ของชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ ชาวบ้านยังเป็นผู้ทำบุญตักบาตร เลี้ยงอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนถวายปัจจัยในวันเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิบสองปันนา หรือที่ได้คง วัดเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีขนาดใหญ่ที่สุด และงดงามที่สุดของเมือง ความแตกต่างระหว่างสถาปัตยกรรมทางศาสนาและทางโลก แสดงถึงศรัทธาเลื่อมใสที่ชาวไทยมีต่อพุทธศาสนา และยึดถือพระพุทธรูปเป็นที่พึ่งทางจิตใจ²⁸

ผลงานชิ้นนี้ถือได้ว่าเป็นผลงานวัฒนธรรมศึกษาที่เจาะลึก ไม่เพียงแต่ให้ความรู้สถาปัตยกรรมไทยอย่างละเอียด ยังได้เชื่อมโยงกับความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อทางพุทธศาสนาของชาวไทยด้วย ได้สร้างภาพวิถีไทที่สมบูรณ์และเชื่อมต่อกัน จุดเด่นอีกประการหนึ่งของผลงานชิ้นนี้คือ ศึกษาสถาปัตยกรรมไทสิบสองปันนาเป็นหลัก และเขียนถึงลักษณะสถาปัตยกรรมที่ได้คงซึ่งได้

²⁶ จูเหลียงเหวิน, *ชนชาติไท สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทในสิบสองปันนา* (เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์, 2537), หน้า 7

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10-11

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-75

รับอิทธิพลจากชาวฮั่น หรือ เขียนเป็นเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรมของชาวฮั่นและชาวไทย ตามความเห็นของผู้เขียน ไทยสิบสองพันนาจัดเป็นไทจารีต

งานศึกษาที่เจาะลึกถึงด้านต่าง ๆ ของวัฒนธรรมไทยนั้นยังคงน้อยมาก เพราะต้องการความรู้ รายละเอียดในสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะ ทางด้านคติชนวิทยา หากมีการศึกษาชุดแต่งกาย คนตรี อาหารการกินของชาวไทยต่อไปอย่างเป็นระบบ ความรู้เกี่ยวกับ “วิถีไท” อาจมีภาพลักษณ์ที่ชัดเจน ขึ้น แท้ที่จริง งานส่วนนี้มีความสำคัญไม่น้อยกว่างานพัฒนาทฤษฎีการวิจัย

5.4 สถานภาพการเผยแพร่ผลงานไทศึกษาของนักวิชาการจีนในประเทศไทย

หลังจากจีนเปิดประเทศ มีการแลกเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ กับต่างประเทศ ผลงานไทศึกษาของนักวิชาการจีนเริ่มได้รับการแปลเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เผยแพร่ในประเทศไทย

หนังสือและบทความไทศึกษาฉบับภาษาไทยเหล่านี้ส่วนใหญ่เสนอออกมาใน 3 รูปแบบ

5.4.1 นักวิชาการจีนที่เรียบเรียงงานวิจัยเป็นภาษาไทยโดยตรง

ศาสตราจารย์เจียเยนจง นักวิจัยจากสถาบันวิจัยชนชาติส่วนน้อยมณฑลยูนนานถือเป็นบุคคลที่มีผลงานเสนอเป็นภาษาไทยและมีอิทธิพลในวงการไทศึกษามากที่สุด ด้วยความรู้ทั้งภาษาจีน ไทย ไทลื้ออันแตกฉาน และประสบการณ์ภาคสนาม ศาสตราจารย์เจียเยนจงได้เสนอบทความที่มีคุณภาพตามวารสารต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาจีน ในฐานะเป็นนักวิจัยรับเชิญของศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความภาษาไทยของศาสตราจารย์เจียเยนจงใหญ่ลงพิมพ์ในวารสาร เอเชียปริทัศน์ บทความที่สำคัญเช่น ฝั่เรือนและเสื้อบ้านเสื้อเมืองของไทลื้อสิบสองพันนา (1994) หลักฐานเรื่องบรรพบุรุษคนไทอพยพมาจากประเทศจีน (1997) วัฒนธรรมข้าวและการจัดระเบียบสังคม: ศึกษากรณีไทลื้อเมืองเชียงรุ่งสิบสองพันนาในอดีต (1998)

จุดยืนของศาสตราจารย์เจียคือพยายามสืบค้น ร่องรอยการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างชาวจีนกับชาวไทยในอดีต เป็นการยืนยันการอพยพลงใต้ของชนชาติไทในแง่ภาษาศาสตร์และวัฒนธรรม อีกทั้งผลงานการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าวและความเชื่อเรื่องฝั่เรือน เสื้อบ้านเสื้อเมือง ข้อค้นพบที่สำคัญคือได้พบจุดเชื่อมโยงทางภาษาระหว่างวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไททั้ง ๆ ที่ข้อค้นพบเหล่านี้ต้องรอการพิสูจน์ของหลักฐานจากแหล่งอื่น เช่น หลักฐานทางโบราณคดี แต่ก็มีหลักฐานมากมายหลายข้อ ได้เปิดแนวโน้มของการศึกษาความสัมพันธ์วัฒนธรรมไท-จีน อนึ่ง ศาสตราจารย์เจียยังเป็นนักวิชาการคนแรกที่แนะนำผลงานการศึกษาเกี่ยวกับไป่เย่ว บรรพบุรุษของชาวไทย ต่อวงวิชาการไทย

ผลงานล่าสุดคือ ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมสิบสองพันนา ที่ร่วมมือกับดร.

รัตนพร เศรษฐกุล ถือเป็นผลงานไทลีสองพันนาศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุดที่จัดทำขึ้นในประเทศไทย ไม่เพียงแต่อ้างอิงผลงานของนักวิชาการจีน (ชาวฮั่น) ในส่วนของยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยังได้อ้างถึงเอกสารภาษาไทยอีกด้วย

รองศาสตราจารย์ด้วนลิเซิง เป็นนักวิชาการจีนอีกคนหนึ่งที่มีผลงานเสนอออกมาเหมือนกัน ส่วนใหญ่เป็นบทความทางด้านประวัติศาสตร์ หนังสือที่เผยแพร่มากที่สุดคือ *พลิกค้นตระกูลไทย และ ประวัติศาสตร์ไทยในสายตาของชาวจีน* รองศาสตราจารย์ด้วนลิเซิง เคยได้รับการศึกษาสาขาประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ งานวิจัยจะอ้างอิงเอกสารภาษาจีนเป็นส่วนใหญ่ เป็นตัวอย่างของการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยจากเอกสารจีน ด้วนลิเซิงได้รวบรวมบันทึกเอกสารโบราณที่เกี่ยวกับชนชาติไทไว้มากมาย บางส่วนเป็นเอกสารที่ค้นพบจากพิพิธภัณฑ์สถานและอ้างอิงเป็นครั้งแรกในวงการไทศึกษา เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไท ด้วนลิเซิงเห็นว่าอ้ายลาวเป็นชนชาติไท ผิดจากอีกฝ่ายหนึ่งที่เขาเห็นว่าป็นบรรพบุรุษ

นอกจากนี้แล้ว งานแปลเหล่านี้เป็นการถ่ายทอดผลงานไทศึกษาโดยนักวิชาการจีนโดยตรง ได้ถ่ายทอดทัศนะของผู้แต่งอย่างสมบูรณ์ อนึ่ง การตีความเอกสารจีนโบราณก็เป็นที่น่าเชื่อถือได้

5.4.2 ผลงานที่นักแปลไทยจัดแปล

องค์กรของฝ่ายไทยที่ได้จัดแปลหนังสือไทศึกษาของนักวิชาการจีนคือคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี ผลงานแปลที่สำคัญได้แก่

บันทึกเรื่องสิบสองพันนา ของหลี่ฟูอี แปลเมื่อปี 1983

ชนชาติไท ของเฉาเจิงจาง และจางหยวนชิง แปลเมื่อปี 1987

ประวัติชนเชื้อชาติไทย²⁹ ของเจียงอิงเหลียง แปลเมื่อปี 1988 และ ปี1991

โครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่มีเป้าหมายชัดเจน ผลงานเหล่านี้ได้ผ่านการคัดเลือกอย่างรอบคอบ ถือได้ว่าเป็นผลงานไทศึกษาที่มีคุณค่าสมควรที่จะแปลเป็นภาษาไทย ผลงานเหล่านี้กลายเป็นแหล่งข้อมูลอันสำคัญยิ่ง สำหรับนักวิชาการไทยที่ไม่สามารถอ่านจากต้นฉบับภาษาจีนได้

อย่างไรก็ตาม หนังสือแปลชุดนี้ก็ยังคงมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องอยู่บ้าง

1. มีการตัดทอน

เช่นเรื่อง *ประวัติชนเชื้อชาติไท* แท้ที่จริงต้นฉบับภาษาจีนมีทั้งหมด 10 บทด้วยกัน แต่ฉบับแปลภาษาไทยสองเล่มจบรวมทั้งหมดไม่ถึง 6 บท ประมาณครึ่งหนึ่งของฉบับภาษาจีน ส่วนที่ถูกตัดไปมีบทที่ 4 ยุคชุมชนโบราณ บทที่ 8 ประวัติที่เกี่ยวกับราชวงศ์ตองอู และราชวงศ์ตองพญากับการ

²⁹ หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนแปลเป็น *ประวัติชนชาติไท*

รุกรานของจักรวรรดิอังกฤษและฝรั่งเศส บทที่ 9 สังคมไทยยุคใกล้และยุคปัจจุบัน บทที่ 10 วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ถูกตัดไปทั้งบท ประวัติชนชาติไทในราชวงศ์หยวน หมิง ชิง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ บทที่ 3 และเนื้อหาส่วนใหญ่ในบทที่ 7 การพัฒนาเศรษฐกิจแบบศักดินาก็ถูกตัดไป ในการพิจารณาจะเก็บหรือจะตัดข้อความส่วนใดส่วนหนึ่ง ทางคณะกรรมการยังไม่มีหลักการที่ชัดเจน สำหรับการแปลหนังสือสำคัญอย่าง *ประวัติศาสตร์ชนชาติไท* ควรจะแปลฉบับสมบูรณ์ออกมา ถ้าคิดจะทำเป็นฉบับย่อ ก็ควรจะเป็นฉบับย่อที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมอย่างครบถ้วน

2. การตีความภาษาจีนผิดพลาด

คงต้องยอมรับว่าผู้แปลหนังสือและบทความเหล่านี้เป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาจีน มีความเข้าใจในภาษาจีนอย่างลุ่มลึก คุณภาพงานแปลส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี แต่สำหรับนักแปลชาวไทย การตีความต้นฉบับภาษาจีนซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศนั้นก็ย่อมมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง หนังสือบางเรื่องมีที่ผิดค่อนข้างจะมาก บางเรื่องถึงกับมีที่ผิดเกือบทุกหน้าเลยทีเดียว สาเหตุอาจไม่ใช่ความรู้ทางภาษา แต่จะอยู่ที่ความรอบรู้สาขาวิชาต่าง ๆ มากกว่า เพราะไทศึกษาเป็นสาขาวิชาที่ครอบคลุมเกี่ยวข้องกับหลายสาขาวิชา เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยา ส่วนผู้แปลอาจไม่มีความรู้วิชาเหล่านี้เพียงพอหรือครบถ้วนทุกสาขาวิชาก็ได้ การตีความเอกสารโบราณ เช่น 短狗 ผู้แปลแปลเป็นสุนัขใหญ่ จริง ๆ แล้วหมายถึงสุนัขพันธุ์ดี 金石考 ซึ่งแปลว่าการสืบข้อความที่บันทึกบนเครื่องหินและเครื่องโลหะ แต่ฉบับภาษาไทยแปลเป็นการค้นหาสินแร่ทองคำ ข้อผิดพลาดเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของงานแปลอย่างมาก และมีผลกระทบต่อความเข้าใจของนักอ่านชาวไทยที่ไม่ได้อ่านเทียบต้นฉบับภาษาจีน ความน่าเชื่อถือจึงลดลง

3. ไม่มีการจัดระบบมาตรฐานการแปล

โดยเฉพาะศัพท์เฉพาะทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา เป็นต้น บางครั้งแม้ในบทเดียวกัน คำเดียวกันที่ปรากฏคนละหน้า ยังแปลเป็นคนละคำ

บางเรื่องเนื่องจากเนื้อหาค่อนข้างยาว ต้องมีผู้แปลหลายคนแบ่งหน้าที่กันแปล ชื่อเฉพาะศัพท์เฉพาะ ผู้แปลก็ใช้คำแปลที่แตกต่างกันมาก หากผู้อ่านไม่เทียบกับต้นฉบับภาษาจีน ก็ไม่อาจทราบได้ว่าคำแปลสองคำนั้นมาจากคำเดียวกันในต้นฉบับภาษาจีน ชื่อบุคคลและชื่อสถานที่ที่เป็นภาษาไทยก็มีปัญหามาก เพราะถอดเสียงเป็นภาษาจีนแล้วจะคิดเขียนไปมาก

นักแปลหรือทีมงานแปลควรจัดทำบัญชีคำแปลของศัพท์เฉพาะ ชื่อบุคคลและชื่อสถานที่ เพื่อให้สำนวนแปลมีความสม่ำเสมอ

เท่าที่ผ่านมาเรื่อง วิจัยปัญหาแหล่งกำเนิดของชนชาติไท ของเงินหลวี่ฟั่นที่แปลโดย ประพฤทธิ์ สุกรัตน์เมธี และประดิษฐ์ รตนพนันท์ ถือเป็นงานแปลที่มีคุณภาพดีเลิศ โดยเฉพาะ

การวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณศิลปวัตถุสถานที่สำคัญของอาณาจักรน่านเจ้าและต้าหลี่ บทความเรื่องนี้แปลกยาก ด้วยบรรยายสรุปถึงโบราณวัตถุชิ้นสำคัญเกี่ยวกับประวัติน่านเจ้าและตาลีเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา โดยเฉพาะชื่อคัมภีร์ทางมหายาน ต้นฉบับภาษาจีนไม่ได้ให้คำแปลที่เป็นภาษาบาลีไว้ แต่ผู้แปลสามารถถอดจากภาษาจีนโบราณกลับไปเป็นภาษาบาลีอย่างถูกต้องและสละสลวย หากไม่มีความรอบรู้ในภาษาจีนและวัฒนธรรมจีน โดยเฉพาะศาสนานิกายมหายาน ก็คงแปลไม่ได้ หรือไม่ได้ไต่ถามบรรณารักษ์งานชิ้นนี้สมควรที่นักแปลทั้งหลายจะถือเป็นเยี่ยงอย่าง

นอกจากหนังสือเล่มแล้ว ยังมีบทความที่แปลลงพิมพ์ตามนิตยสาร วารสารต่าง ๆ อีกจำนวนหนึ่ง

5.4.3 ผลงานที่ร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย

ผลงานในทางด้านนี้ยังไม่มากนัก แต่อาจเป็นแนวโน้มที่ยืดถือได้ในอนาคต ชาวฮั่นที่มีดร.รัตนพร เศรษฐกุลเป็นบรรณาธิการ เรียบเรียงและแปลโดยนักวิชาการจีน วิธีนี้แท้ที่จริงเป็นวิธีที่น่าจะได้รับการสนับสนุนและทดลองต่อไป ทั้ง ๆ ที่บางครั้งอาจมีสำนวนแบบจีนปรากฏในหนังสือ แต่ก็สื่อให้เห็นถึงเอกลักษณ์และลีลาการใช้สำนวนภาษาของนักวิชาการจีน หากไม่มีผลกระทบต่อการตีความและความเข้าใจ ก็ควรรักษาไว้ในรูปแบบเดิม อาจช่วยให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนก็ได้

นอกจากหนังสือและบทความที่จัดพิมพ์ตามวารสารและนิตยสารต่าง ๆ การประชุมสัมมนาไทศึกษาก็เป็นเวทีสำคัญที่นักวิชาการได้เสนอผลงานของตนในประเทศไทย ซึ่งผู้แปลมีทั้งชาวจีนและชาวไทย

5.5 สรุปกระบวนการสร้างองค์ความรู้ไทศึกษา

เมื่อเปรียบเทียบผลงานไทศึกษาในทศวรรษ 1990 แล้ว จะพบแนวโน้มที่น่าสนใจสองประการ

1. งานศึกษาเปิดกว้างขึ้นและเจาะลึกขึ้นตามกระบวนการปฏิรูปทางการเมืองภายในประเทศจีน
2. การศึกษาเชิงวัฒนธรรมมีผลงานดีเด่นมากมาย ในขณะที่การศึกษาระบบสังคมค่อนข้างจะจวนจวนอยู่ในกรอบเก่า ขาดข้อค้นพบที่แหวกแนวใหม่

เศรษฐกิจกำลังเปลี่ยนเป็นระบบตลาดเสรีมากขึ้น รัฐบาลยังคงต้องการรักษาระบบการเมืองแบบเก่า รักษาความมั่นคงของอำนาจทางการเมือง และเห็นว่านี่เป็นพื้นฐานของการพัฒนา

เศรษฐกิจ ส่วนการปฏิรูปทางการเมืองนั้นต้องค่อยเป็นค่อยไป คงเป็นไปได้ยากที่จะปรารถนาให้จีนมีการเปลี่ยนแปลงแบบรัสเซียเกิดขึ้น หนึ่ง เราไม่อาจทราบได้ว่าโอกาสที่ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยนั้นมีหรือไม่ และจะมีมากน้อยเพียงใด หากการเปลี่ยนแปลงอันใหญ่หลวงและรุนแรงเกิดขึ้นกับจีน สังคมจีนจะต้องตกในภาวะอนาธิปไตย ทางกรจึงต้องการให้สภาพการเมืองในจีนมีความมั่นคง หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น สถานภาพเช่นนี้ยังคงดำรงอีกต่อไป แต่สำหรับนักวิชาการรุ่นเก่าและรุ่นวัยกลางคนที่ผ่านการปฏิวัติวัฒนธรรมมา ต้องยอมรับว่าได้ปรับปรุงดีขึ้นเป็นอันมาก และเป็นที่น่าพึงพอใจในระดับหนึ่ง สามารถดำเนินโครงการวิชาการ สามารถเสนอทัศนะของตนอย่างค่อนข้างอิสระ

ปัญหาการอพยพของชาวไท่นั้นแต่ก่อนเหมือนกับเป็นเขตหวงห้ามของไทศึกษา และได้ประสบความสำเร็จนับหน้าหลังทศวรรษ 1990 มุมมองที่เปิดกว้างขึ้นนั้นกลายเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจยิ่งสำหรับนักวิชาการที่ไม่เลิกล้มความตั้งใจ ตลอดจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในที่สุด ทัศนะที่เสนอออกมาไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะคุกคามถึงความสามัคคีของชนชาติ เพราะนักวิชาการมีสิทธิ์ที่จะเสนอทัศนะของตนโดยไม่ต้องคำนึงถึงท่าทีของรัฐบาล งานวิชาการควรจะปลีกตัวออกจากการควบคุมของอำนาจทางการเมือง

การศึกษาทางวัฒนธรรมก็ได้พบความคืบหน้าในระดับหนึ่ง การศึกษาพุทธศาสนานิกายมหายาน การศึกษาความเชื่อดั้งเดิม การศึกษาวิถีชีวิตของชาวไท ถือเป็นงานศึกษาที่เริ่มต้นใหม่หรือต่อเนื่องมาจากการศึกษาในช่วงทศวรรษ 1930-ทศวรรษ 1940 ซึ่งก่อนหน้านี้ หัวข้อที่น่าสนใจเหล่านี้ถูกมองว่า เป็นเรื่องไสยศาสตร์หรือลัทธิความเจริญในด้านการศึกษาวรรณกรรมไทบ่งถึงการเปิดกว้างขึ้นของนโยบายทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การศึกษาทางด้านนี้มีปัญหาอยู่สองอย่างหนึ่ง ด้วยการผิดพลาดทางนโยบายของรัฐบาล ทำให้แหล่งวัฒนธรรมไทดั้งเดิมถูกทำลายไป ความเสียหายในส่วนนี้ไม่สามารถที่จะกู้คืนได้ สอง พื้นฐานการศึกษายังคงอ่อนแออยู่ เนื่องด้วยเหตุผลทางการเมืองและประวัติศาสตร์ นักวิชาการจีนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทในส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากทางอินเดีย

ลักษณะไทศึกษาในช่วงนี้คือพยายามสร้างความเป็นตัวของตัวเองขึ้นมาโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานของวิชาการเอง จนทำให้ทั้งไทศึกษาและนักวิชาการเกิดการเปลี่ยนแปลง ไทศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์เน้นการแลกเปลี่ยนกับสากลโลกมากยิ่งขึ้น สถาบันวิจัย องค์การนานาชาติก็เข้ามาส่งเสริมงานวิชาการ ทำให้วิธีการศึกษา มุมมอง กระบวนทัศน์ของนักวิชาการจีนต้องเปลี่ยนไป เช่น เกาลีซื่อ หากพิจารณาถึงผลงานการศึกษาระบอบสังคมนิยม อาจจัดอยู่ในกลุ่มนักวิชาการกึ่งการเมืองกึ่งวิชาการ เพราะ ทัศนะและแนวคิดที่ใช้จะไปทางอนุรักษนิยม ใช้มุมมองการต่อสู้ทางชนชั้นเช่นเดียวกับคนอื่น แต่ในผลงานล่าสุดของเขา เรื่อง การศึกษาระบบชลประทานและการรักษาระบบนิเวศ

ดั้งเดิมของคนไทลื้อสองพันนา กลับใช้ทักษะนี้เวศน์ซึ่งเป็นมุมมองใหม่สำหรับเขา การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นการปรับตัวครั้งสำคัญของนักวิชาการจีน ทำให้ผลงานเกิดโฉมหน้าใหม่ขึ้น หัวข้อและทฤษฎีการศึกษาเริ่มมีความหลากหลาย

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 นักวิชาการที่มีกระบวนการทัศน์ใหม่นั้น มีบทบาทสำคัญที่สุด ทำให้ไทศึกษา โดยเฉพาะ การศึกษาทางด้านวัฒนธรรม มีความคืบหน้า นักวิชาการท้องถิ่นได้แสดงบทบาทสำคัญเช่นกัน โดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรม ความคิดปรัชญา สะท้อนให้เห็นถึงทักษะของชนพื้นเมือง นักวิชาการสองกลุ่มนี้จะแสดงบทบาทเป็นแกนกลางของไทศึกษาต่อไปในอนาคต